

Asya Studies

Academic Social Studies/Akademik Sosyal Arařtırmalar

DOI: 10.31455/asya.537199 / Number: 8, p. 123-129, Summer 2019

KİTAP TANITIMI: Francis Fukuyama, Devlet İnşası 21. Yüzyılda Yönetişim ve Dünya Düzeni, Çeviri: Türkan Çolak, İstanbul, Eylül 2015, Profil Yayıncılık, 168 s. ISBN: 978-975-996-375-0

Kitap İncelemesi /
Book Review

Makale Geliş Tarihi /
Article Arrival Date
08.03.2019

Makale Kabul Tarihi /
Article Accepted Date
30.06.2019

Makale Yayın Tarihi /
Article Publication Date
30.06.2019

**Asya'dan
Avrupa'ya
Uluslararası
Sosyal Bilimler
Dergisi**

Emel Şahin
Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi
Siyaset Bilimi ve Uluslararası
İlişkiler- Yüksek Lisans Öğrencisi
53emelsahin@mail.com

ORCID ID

<https://orcid.org/0000-0001-7194-6758>

Öz

Bu çalışma Francis Fukuyama'nın devlet inşası ve yeni dünya düzeni ile ilgili 2000'li yıllarda kaleme alınmış olan, Devlet İnşası 21. Yüzyılda Yönetişim ve Dünya Düzeni isimli eserinin kitap incelemesidir. Eser dünya sisteminde ortaya çıkan olaylar çerçevesinde yeni bir dünya düzeninin olması gerektiğini savunmaktadır. Ayrıca yeni oluşacak sistemin nasıl olması gerektiğini konu edinmektedir. Bu eserde, gelişmekte olan ve gelişmemiş olan toplumların diğer gelişmiş toplumları ve dünyayı nasıl etkilediği üzerinde durulmaktadır. Fukuyama, bu nedenle yeni bir devlet inşası yapılması gerektiğini sık sık ifade etmektedir. Bunun nasıl yapılması gerektiğini, nedenlerini ve kimlerin öncü olması gerektiğine ayrıca değinmiştir. Bu gelişmiş toplumların, özellikle Amerika'nın, bu konuda öncü olması gerektiğini öngörmüştür. Fakat tüm bu konuları ele alırken bazı noktaları göz ardı etmiş ve eserini çok Amerika odaklı yazmıştır. Görüldüğü gibi Devlet İnşası 21. Yüzyılda Yönetişim ve Dünya Düzeni isimli eserinde Fukuyama devlet yapılanması hakkındaki bilimsel görüşünü ortaya koymuştur. Ayrıca Devlet İnşası 21. Yüzyılda Yönetişim ve Dünya Düzeni adlı kitabında daha önce yazmış olduğu ve ün kazanmasına neden olan Tarihi Sonu adlı kitabının izleri görülmektedir. Eser literatüre sunduğu öneri doğrultusunda farklı bir yaklaşım ortaya koymuştur. Bu nedenle bu çalışma, devlet inşası konusu adına farklı bakış açısını ortaya koyması açısından önem arz etmektedir. Fukuyama'nın Devlet İnşası 21. Yüzyılda Yönetişim ve Dünya Düzeni eseri, yeni dünya düzeni açısından ortaya koyulan önemli çalışmalardan biridir.

Anahtar Kelimeler: Fukuyama, Devlet İnşası, Amerika, Yönetişim, 21. Yüzyıl

Abstract

This study is the book review of Francis Fukuyama's Government Building and Governance in the 21st Century, which was written in the 2000s on state and new world order. The work advocates that a new world order should exist within the framework of events occurring in the world system. It also focuses on how the new system should be. This work focuses on how developing and underdeveloped societies affect other developed societies and the world. Therefore, Fukuyama frequently states that a new state should be built. He also mentioned how this should be done, the reasons and who should be the pioneer. He predicted that these developed societies, especially America, should be pioneers. However, while ignoring all these issues, he ignored certain points and wrote his work very America-oriented. As it can be seen, Fukuyama in his 21st Century Governance and World Order put forward his scientific view on state structuring. In addition, the construction of the State in the 21st Century Governance and World Order, which he wrote earlier in the book and the name of the historical end of the book is seen to lead to. angle is important in terms of revealing. Fukuyama's State Building Governance and World Order in the 21st Century is one of the important studies put forward in terms of the new world order.

Key Words: Fukuyama, State Building, America, Governance, 21st Century

Citation Information/Kaynakça Bilgisi

Şahin, E. (2019). Kitap Tanıtımı: Francis Fukuyama, Devlet İnşası 21. Yüzyılda Yönetişim ve Dünya Düzeni, Çeviri Türkan Çolak, İstanbul, Eylül 2015, Profil Yayıncılık, 168 s. ISBN: 978-975-996-375-0. *Asya Studies-Academic Social Studies/Akademik Sosyal Araştırmalar*, Number:8, Summer, p. 123-129.

Ulus devlet gerçekten önemini kaybetti mi?, “Tarih bitti, tarihin sonu” diyerek erken ve yanlış bir iddiayla 1990’lı yılların en çok tartışılan kişilerinden olan Francis Fukuyama, Devlet İnşası kitabında ulus devlet bitti söyleminin yanlış olduğunu ve güçlü bir ulus devletin bazı durumlarda gerekli olduğunu savunmaktadır. Fukuyama, Devlet İnşası isimli kitabını 18-21 Şubat 2003 tarihleri arasında Comeli Üniversitesinde, "Messenger Lectures" başlığı altında sunduğu derslere dayanarak hazırladığını belirtmektedir.

Yazarın bu kitaptaki amacı, güçlü bir devlet inşası olmayan devletlerin yaşadığı sorunları ortaya koymak, gelişmemiş toplumlarda yaşanan bu sorunların gelişmiş toplumları nasıl etkilediğini hakkında bilgi vermek ve bütün bunlardan nasıl kurtulunacağına yönelik önermeler ortaya atmaktır. Bu eser literatüre farklı bir bakış açısı sunduğu için incelenmeye değerdir.

Fukuyama’nın temel argümanı; yoksulluktan, AIDS’e, uyuşturuculardan terörizme; bugün, yüzleşmek zorunda kaldığımız birçok önemli sorunun sebebinin zayıf veya başarısız devletler olduğu varsayımdır ve bu soruna çözüm olarak yeni bir ulus devlet teorisini biçimlendirmeye çalışmaktadır. Fukuyama’nın bu sorunu çözmek için oluşturduğu tez (yani çözüm önerisi) : Devlet inşasıdır. Fukuyama, Devlet İnşası kitabının girişinde, kitaba adını veren "devlet-inşası" kavramını açıklamış ve devlet inşasının uluslararası toplumun en önemli konusu olduğunu savunmuştur. Başarılı bir devlet inşası sürecinin ise iyi kalkınma planları, güvenlik tedbirleri, siyasi otoritenin yeniden tesis edilmesi, kurulacak koalisyonların öneminin iyi kavranması, koordinasyonun kuvvetli olması gibi içerikler ile gerçekleştirilmesi gerektiğini savunmuştur. Ayrıca Fukuyama, devlet-inşası hakkında bugüne kadar edinilmiş olan bilgilerin yetersiz olduğunu öne sürmektedir. Yazar özellikle de, gelişmekte olan ülkelere güçlü kurumların nasıl transfer edileceği konusunda önemli bir boşluk olduğunu savunmaktadır. Bu sorunları çözmek ve boşlukları kapatmak isteyen Fukuyama, aslında bu eseri ile hem dünya devletlerine geri kalmış ülkeleri kalkındırmak için düşen görevleri ifade ederek (kitabın son kısmında), hem de üçüncü dünya ülkelerine devletin güçlü olması için yapılması gerekenleri söyleyerek bir reçete sunmayı amaçlamaktadır. Kitap yazarın amaçlarını net ve açık şekilde okuyucuya iletmektedir.

Yazar hakkında kısa bir bilgi vermek gerekirse, Japon asıllı ABD’li siyaset bilimci Yoshihiro Francis Fukuyama, 1952 yılında Şikago’da Protestan bir vaizin oğlu olarak dünyaya gelmiştir. Lisans eğitimini Cornell Üniversitesinde, doktorasını ise Harvard Üniversitesinde yapmıştır. ABD Dışişleri Bakanlığının Politika Planlama Dairesinde Ortadoğu uzmanı ve Genel Direktör Yardımcısı olarak çalışmıştır. 1981-1982 yıllarındaki Mısır-İsrail Görüşmelerine ABD heyeti üyesi olarak katılmıştır. Ayrıca CIA’nin beyin kuruluşlarından olan Rand Corporation’da görev yapmıştır. Harvard’daki siyaset bilimi mastırının ardından birçok araştırma kuruluşunun siyaset bilimi bölümlerinde üyelik yapmıştır. Körfez Savaşı’nın hemen öncesinde; 1989’da ABD Dışişleri Bakanlığı politika planlamacıları arasına, ilk düzenli Orta Doğu uzmanı olarak katılmıştır. Ardından da aynı şekilde Avrupa siyasi-askeri ilişkiler başkan yardımcısı olmuştur.

Fukuyama, “Tarihin Sonu” (1989) makalesi ile tüm dünyada ün sahibi olmuştur. Daha sonra 1992 yılında “The End of History And The Last Man” adlı çalışmasını yayınlamıştır. Fikirler tarihinin, liberal demokrasinin insanlığın son hükümet şekli olarak kabul edilmesiyle sona erdiğini öne sürmüştür. “Trust”(1996) ve “The Great Disruption” (1999) adlı eserlerinde ekonomik gelişme ve sosyal çöküşü ele almıştır. Ayrıca bunlar dışında birçok eseri ve makalesi bulunmaktadır¹.

Fukuyama, Devlet İnşası kitabında çok az çalışmada izlenen bir yaklaşım ile devlet inşasının önemini ve nasıl yapılması gerektiğini anlatmaktadır. Kitap içeriği hem akademik analizlerle hem de devlet olma boyutlarının incelenmesiyle çarpıcı bir bakış açısı sunmaktadır. Kitap ortaya koyduğu farklı çözüm önerisiyle beraber uluslararası arenaya ve kitabın ait olduğu siyaset bilimi alanına farklı bir bakış açısı perspektifi sunmaktadır. Bu farklılığı da zaten kitabın girişinde “Gündemimizin başında devleti sınırlandırmanın ya da küçültmenin değil de, devlet inşasının yer alması gerektiği fikri, bazı insanlara aykırı gelebilir. Zira bizden önceki kuşak için dünya siyasetindeki baskın eğilim “hantal hükümetin” eleştirisi ve icraatların devlet sektöründe serbest piyasaya ve sivil topluma kaydırılması yönündedir.”² ifadelerini kullanarak belirtmektedir. Literatürde bu bakış açısıyla yazılan eserlerin çok az olması nedeniyle, kitap hemen dikkat çekmektedir.

¹ Francis Fukuyama, 13 Ekim 2016, <https://www.mepanews.com/francis-fukuyama-2213h.htm>, (Erişim Tarihi : 29 Ekim 2018).

² Francis Fukuyama, *Devlet İnşası (2. Basım) (T. Çolak, Çev.)*, İstanbul, Profil Yayıncılık, 2015, s. 17.

İncelemekte olduğumuz eserin içeriği hakkında bilgiler vermek gerekirse, öncelikle kitap siyaset bilimi alanına ait olup, söz konusu alanda felsefi yönlü bir eserdir. Kitabın alana katkısına ve önemine gelindiğinde, kitap ait olduğu alana farklı bir çözüm önerisi ve bakış açısı sunarak alandaki ve literatürdeki eksikliği kapatmıştır. Ayrıca, kitap yönetişimi Dünya Bankası'nın raporlarından çıkarıp akademik ve siyasal alana taşımıştır. Yani yönetişimi bir devlet teorisi katına yükseltmiştir. Sunduğu önerilerle beraber kitabın kaynak nitelikli bir kitap olduğunu söylenebilir.

Yazar kitabında hedef kitlesini oldukça geniş tutmuştur. Özellikle hedef kitlenin akademik camiyayı ve uygulamacı camiyayı kapsadığını söylenebilir. Ayrıca kitabın yazarın sunduğu derslere dayanarak hazırlandığını göz önüne alındığında, kitap hedef kitlesi olarak öğrencileri kapsadığı da çok net ortadadır. Kitapta yer alan geniş bilgiler çerçevesinde, kitap hedef kitlenin beklentilerini karşılamaktadır.

Yazar genel olarak tüm kitabında hem teorik hem de olayların tarihsel oluşumu konusunda ayrıntılı tartışmalara girmiş ve birçok araştırmacıya, teorisylene referanslar vererek okuyucuyu bilgilendirmeye çalışmıştır. Mesela: Hobbes, Huntington, Friedrich, Lipset, Weber, Hayek gibi birçok teorisyenin düşüncelerine yer vermiştir. Kitaba genel olarak bakıldığında, Fukuyama olguları ve süreçleri teorileştirmiştir. Analitik yaklaşımın ulaşılmak istenen düzey, betimsel yaklaşımın ise mevcut durum olduğu bilgisinden yola çıkılırsa bu eserde yazar hem mevcut durumu ve bunun getirdiği olumsuzlukları ortaya koymuş hem de devlet inşası önerisiyle de ulaşmak istediği düzeyi belirtmiştir.

Yazar görüşlerini ifade ederken olgu ve olay açısından somut örneklerle de yer vererek tutarlı bir yaklaşım benimsemiştir. Kitabın tamamında yazar görüşlerini birbiriyle uyumlu şekilde ifade etmiştir. Tarihin sonu eserinde yaptığı gibi bu eserde de neoliberal pratiğin olgularını, sorunlarını, sonuçlarını teori haline getirmiştir. Aynı zamanda, Fukuyama kitabında çok kapsamlı bir analiz yapmıştır.

Eserde kullanılan kaynaklara değinildiğinde, yazar kaynakça bakımından neredeyse eksiksiz bir literatür tarama çabası içerisine girmiştir. Bu açıdan kaynakçanın oldukça zengin olduğunu söylenebilir. Yararlanılan eserlerin tamamına yakını alanın temel kaynağı olması sebebiyle de içerikle oldukça ilişkilidir. Ayrıca eserin sonunda bulunan index kısmı ise okuyucuya kolaylık sağlamaktadır.

Bu bilgiler çerçevesinde kitabın bilimsel kalitesi oldukça yüksektir. Bu özelliklerin hepsi kitabın güçlü yönlerini ortaya koyarken, kitabın içeriğinin ekonomiye çokça atıf yapılmasından dolayı ekonomiye fazla ilgisi olmayan insanlar açısından anlaşılmasını zorlaştırması kitabın zayıf yanını ortaya koymaktadır. Ayrıca yazar kitapta konuya genel çerçevede yüzeysel yaklaşım belirlediği için alana katkı sunma açısından ihtiyaçlara ancak giriş mahiyetinde cevap verebilir. Eserin kronolojik bakımdan sınırlı oluşunu da zayıf yönlerine eklenebilir. Devlet inşasından bahsederken toplumsal ayağına hiç dokunmaması kitabın en zayıf yanını oluşturmaktadır. Son olarak da kitabın birçok yerinde objektiflik unsurunun göz ardı edilmesi kitabın olumsuz ve zayıf yönlerinden birini oluşturmaktadır.

Yazarın etkilendiği sosyal, politik, ekonomik değişkenlerden bahsedecek olursa bu değişkenlerin kitaba yön verdiği eserde çokça belli olmaktadır. Bunlar: İkinci Dünya Savaşı ve ardından gelen Soğuk Savaş, liberalizmin yükselmesi, SSCB'nin yıkılması ve sosyalizmin çökmesi, Soğuk Savaşın sona ermesiyle Balkanlarda-Kafkasya'da-Orta Doğuda-Orta Asyada- Güney Afrika'da ortaya çıkan zayıf/başarısız devletler ve bunların yaşadığı sorunların gelişmiş ülkeleri etkilemesi, 11 Eylül olayı ve ardından Afganistan ve Irakta meydana gelen operasyonlar, küreselleşme ile gelen yolsuzluk, AIDS uyuşturucu yaygınlığı, terörizm, neoliberalizm, liberalleşmenin kurumlar tarafından iyi işlemediği ülkelerde meydana gelen ekonomik krizler (Güney Kore, Tayland v.b.) gibi değişkenler yazarı etkilediğinden eserde de bahsedilmiştir.

Eser dil yapısı ve anlatım yönünden incelenirse, hem olumlu hem de olumsuz değerlendirmeler karşımıza çıkacaktır. Kitabın dili oldukça akademik düzeydedir. Dolayısıyla kitabın dili hedef kitlesine uygun yazılmıştır. Yazar, anahtar sözcüklere, temel kavramlara ve terimlere eserde oldukça sık yer vermiştir. Ve bu terimleri okuyucuya konu hakkında bir fikir verecek düzeyde açıklamıştır. Örneğin: kitapta yer alan oyun kuramı, neopatrimonyol, Washington konsensüsü gibi terimler okuyucuya açıklanmıştır. Yazar, metin içinde tablo, çizelge, grafik vb. şeyleri çokça kullanmıştır. Ayrıca konunun devamında bu tabloları olabildiğince net şekilde açıklayarak konuyla bütünlük haline getirmiştir. Bu da eserde anlatılan konunun hem desteklenmesini hem de okuyucunun daha kolay şekilde konuyu anlamasına ve oturtmasına yardımcı olmuştur. Kitap çeviri olmasına rağmen yazın dilinin oldukça etkili kullandığı anlaşılmaktadır. Bu çerçevede genel olarak kitap, konusunun yanı sıra ileri sürdüğü argümanları ve yöntemiyle kapsamlı bir inceleme gerektirmektedir.

Fukuyama Devlet İnşası kitabıyla tarihin sonunun izini sürmektedir. Tarihin Sonu eseriyle ortaya koyduğu tezlerle bu kitabında öne sürdüğü fikirler birbirini tamamlayan, birbirinin devamı ve özel

---

olarak neoliberal kapitalizmin ihtiyaçlarına cevap arayan ideolojik-teorik metinlerdir. Fukuyama, Devletin İnşası adlı kitabıyla neoliberal kapitalizmin bağımlı ülkelerde, yeni devletin modelini araştırmış ve yeni bir ulus devlet teorisini biçimlendirmeye çalışmıştır.

Kitabının alt isminden de anlaşılacağı gibi yazar, dünya düzenini ve yönetişimi tartışmaktadır. Yönetişimi yeni dünya düzeninin sağlıklı, stabil işleyişinin temeli olarak ele almış ve güvencesi olarak görmüştür. Fukuyama, soruna global ve sistemsel bakmıştır. Eser önsöz, giriş, dört ana bölüm, notlar ve indeksden oluşmaktadır. İlk bölüm Devlet Olmanın Eksik Boyutları, ikinci bölüm Zayıf Devletler ve Kamu Yönetiminin Kara Deliğinin, üçüncü bölüm Zayıf Devletler ve Uluslararası Meşruiyet, dördüncü bölüm ise Daha Küçük Ama Daha Güçlü başlıklarına sahiptir.

Fukuyama bu kitabında yeni bir çözümü desteklemekte ve bu çözümünü nedenleriyle beraber ortaya koymaktadır. Fukuyama'nın çözümü: bir önceki kuşağın ağırlıklı tartışma konusu ve odak noktası olan devletin küçültülmesi eğilimine karşı biçimde, küresel gündemin üst sırasına, devletin kapasitesinin geliştirilmesi ve güçlü kurumların oluşturulması, desteklenmesi tezini içermektedir. Yani yeni bir ulus devlet teorisini biçimlendirmeye çalışmaktadır. Fukuyama, yoksul ülkelerin uluslararası sistem için birer tehdit olmaktan ancak bu şekilde çıkacaklarını savunmaktadır. Fukuyama bu kitabında gerçekten devletsellik ve zayıf devlet kavramlarının iyi bir şekilde analizini yapmış olmasına rağmen devlet inşasında ve gelişmemiş toplumlarda oluşan sorunlarda toplumun (yani insanın) rolünü göz ardı etmiştir. Evet, gelişmemiş ülkelerde kamudaki aksaklıklar birçok olumsuzluğu tetiklemektedir. Hukuk zafiyeti, mafyalaşma, memur saltanatı bunlara örnektir ama bunun nedeninin kurumsal problem kadar bireysel sorumlulukla da alakalıdır. Bu nedenle devlet inşasından önce insan inşası olması gerekmektedir. Fukuyama'nda bahsettiği gibi "Somali, Haiti, Kolombiya, Bosna, Kosova, Doğu Timor'da insan felaketleri gerçekleşmiştir."³ Fakat buralarda geçen insan felaketlerinin tekrarlanmaması için devlet inşasının tek başına yeterli olmayacaktır. Öncelikle buradaki insanların zihniyetleri, bakış açıları ve bu felaketlerin çıkış sebepleri üzerine odaklanmak gerekmektedir. Ayrıca devlet inşası ve güçlendirmenin büyük bir iştir ve metodun her ülke için yeniden düşünülmesi gerekmektedir. Ayrıca bu tarz bir teori kitabının objektif olması gerekmektedir. Kitabın ABD sempatisi ile yazıldığı çok belli ve bu durum kitabın objektifliğine ve kitabın değerine zarar vermektedir.

Fukuyama kitabının önsözünde iddialarını, Irak ve Afganistan'da ABD'nin yaptığı operasyonlar üzerinden anlatmıştır. ABD'nin tutumundan dolayı iki farklı işgal yönteminin ortaya çıktığını ifade etmiştir. Irak operasyonunun dezavantajlarını ve bunun sebeplerini anlatmıştır. Ama burada ABD'nin ülkede yarattığı kausa değinmemiş ve ayrıca yumuşatarak ABD yaptıkları hatalardan ders almıştır sözlerini kullanmıştır. Aynı zamanda zayıf devletlerin uluslararası düzen açısından sonuçlarını ve uluslararası toplumun zayıf devletlere müdahale etmeyi hangi meşru gerekçelere dayandığını da ifade etmiştir⁴.

Kitabın giriş bölümünde devlet inşası kavramını açıklamıştır. Bu kavramın yeni idari kurumların oluşturulması ve var olanların güçlendirilmesi anlamına geldiğini ifade etmiştir. Devlet ve devletin güçlü olarak ayakta kalabilmesinin gereklerini ana tema olarak işlenmiştir. "Yoksulluk, uyuşturucu ve teröre kadar uzanan önemli dünya sorunlarının pek çoğunun kaynağında zayıf ya da başarısız devletler vardır."⁵ ifadelerini kullanmış fakat bunu ifade ederken gelişmiş toplumların neden terör örgütlerine yardım ettiklerini veya bazı silahlı eylem yapan örgütlerin neden bazı gelişmiş ülkelere terör örgütü olarak tanımlanmadığından bahsetmemiştir. Oysaki terör örgütlerinin yok olması için devlet inşası kadar örgütlere yapılan büyük yardımların da yok olması önem taşımaktadır. Kitapta fikirlerini desteklemek amacıyla verdiği bir örnek olan Afrika'da AIDS salgınının çok can alması olayının en büyük sebebinin hükümetlerin zayıf olmasına bağlamıştır. Oysaki Afrika ülkelerindeki fakirlik, bilinçsizlik, sağlıklı yaşam koşulları bu tarz hastalıkların çok fazla can almasının sebebidir. Devlet inşası Fukuyama'nın bahsettiği gibi yapılsa bile ülkenin yoksulluk düzeyinden dolayı gelişmiş ülkelerdeki gibi sağlık koşulları sağlanamayacaktır. Hatta Fukuyama Soğuk Savaş sonrası ülkelerde meydana gelen insan hakları ihlallerinin ve insanlık felaketlerinin de sebebinin devlet zayıflığına yormaktadır. Oysaki esas sebep devlet inşası değil, insan inşasıdır. Devamında ise Fukuyama, kitabın takip eden bölümlerde neler yapacağını açıklamak için okuyucuya bir tür plan sunmuştur.

³ Fukuyama, age, s.18-19.

⁴ Fukuyama, age, s.11-16.

⁵ Fukuyama, age, s. 17.

Kitabın bölümlerini tek tek incelemek gerekirse, ilk bölümde (Devletselliğin Eksik Boyutları) birçok ayrıntının olmasına rağmen yazar genel olarak üç konuya önem vermiştir. Bunlar: devlet, güç, kurumlar. İlk olarak Fukuyama, devleti ve devletselliğin eksikliklerini ele alıyor. Yani birinci bölümün konusu, devlet inşasının niteliği, mahiyeti ve tarihçesi ekseninde inceleme ve tahliller içermektedir. Bölüm devletselliğin çok çeşitli boyutlarını anlatmakta ve kullanılacak analitik bir çerçeve sunmaktadır. Yani hükümetlerin meşruiyeti için gerekli esasları, işlevleri ve becerileri bu noktada önem kazanmaktadır. Kitabın birinci bölümünde devlet tanımlanırken, Weber'in devlet tanımından yararlanılarak; devlet belirli bir toprak parçası üzerinde, meşru fiziksel güç kullanma tekeline sahip çıkan bir insan cemaati olarak tanımlanmıştır. Bu açıdan kitap da ABD, en güçlü devletlerden birisi olarak gösterilmektedir.

Fukuyama komünizmin çöküşünü liberal ve modern devletlerin bir başlangıcı olarak görmüştür. Fakat Fukuyama'ya göre liberal batının modernliği dünyanın pek çok toplumu için ulaşılması güç bir hedeftir. Birinci bölümde Fukuyama sürekli batıyı ve hatta Amerika'yı siyasal, ekonomik ve medeniyet perspektiflerinde kutsar bakış açısıyla devletselliğin idari/bürokratik boyutlarını anlatmıştır.

Birinci bölümde Fukuyama devlet işlevleri (Kaynak: Dünya Kalkınma Raporu), devlet kapasitesi, devlet faaliyet sahası, devlet işlev sahası gibi tablolara yer vererek anlatılan konuların daha da oturmasını sağlamıştır. Ülkelerin zaman içinde tablodaki değişimini gösterilmiştir. Sonuç olarak da devlet kurumlarının gücünün, devlet faaliyet sahasından daha önemli olduğu kanısına varmıştır. Daha sonra devlet olmanın dört boyutundan bahsetmiştir. Bunlar: örgütsel planlama ve yönetim, siyasal sistemin planlanması, meşruluğun temelleri ve kültürel/yapısal unsurlardır. Her birini tek tek başlıklar altında inceleyerek okuyucuyu aydınlatmıştır.

“Devletin zayıflığı sorunu ve devletin inşası ihtiyacı uzun yıllardır mevcut, ama 11 Eylül saldırıları bunları daha görünür hale getirdi”⁶ ifadeleri kitapta kullanılmış ve 11 Eylül olayının devlet yetersizliğine devasa bir stratejik meydan okuma olduğunu ifade etmiştir. Böylece devlet inşası teorisinin amacını da açıklamıştır. Bu cümle konuya daha çok ABD perspektifinden baktığının kanıtlarından biridir. Terör olayları, yolsuzluk, insani felaketler v.b. birçok sorun sonuçta 11 Eylül olaylarından çok daha önce vardır. Ama bu ifadeleriyle Fukuyama'nın , gelişmemiş toplumlardaki yaşanan sorunlardan daha çok bunun gelişmiş toplumları etkilemesinden dolayı konuyla ilgilendiği anlaşılmaktadır. Bu da başlı başına bir eleştiri konusu olmaktadır.

Genel olarak bakıldığında Fukuyama birinci bölümde devletin her çağda dinamik, değişen karakterine dikkat çekmiş; devlet olmanın her çağda eksiklikleri olduğunu ve sürekli yeniden yapılandırıldığı gerçeğini vurgulamıştır. Birinci bölümü özetlemek gerekirse Fukuyama, kurumlar hakkında çeşitli bilgiler arasında kurumsallaşmaya ve dolayısıyla da toplumsal ve kültürel sınırlar ötesine taşımaya en uygun olanın, örgütlerin planlanması ve yönetimi alanındaki bilgiler olduğunu savunmuştur. Aynı zamanda kitabın tamamında yaygın olmakla beraber özellikle kitabın birinci bölümünde ekonomiden, iktisattan çokça bahsedilmesi bu alanlar hakkında fazla bilgisi olmayan insanlar için hem sıkıcı hem de anlaşılması zor bir bölüm olmuştur. Bölümde kullanılan, gayri safi yurtiçi hasılası, x ve y eksenleri, kısa vadeli hesaplar, mikro boyut v.b. kavramları örnek olarak verebilir.

“Zayıf Devletler ve Kamu İdaresindeki Kara Delik” başlıklı ikinci bölümde; yazar, birinci bölümün devamı niteliğinde devlet zayıflığının sebeplerini, özellikle de iktisatçıların güncel çabalarına rağmen bir kamu idaresi biliminin olmayışını ortaya koymuştur.

Bu bölüme başlarken, örgütlerin sınırlı alanı içerisinde optimal bir örgütlenme şeklinin, özel ya da kamu sektörü kuruluşları için var olmadığını öne sürdüğünü belirtmektedir. Fukuyama'ya göre, örgütsel planlamayla ilgili genel geçer kurallar bulunmadığından dolayı kamu idaresi bir bilimden çok bir sanat haline gelmekte; fakat yine de tüm yönetimin bilgi üzerine şekillenmekte olduğunu ifade etmiştir. Zira bütün bilgiler, merkezi bir karar alıcıya aktarılamadığı için, ister ekonomideki merkezi planlamacı, ister bir şirketteki yöneticiler söz konusu olsun, karar alma hakkı büyük oranda konu ile ilgili bilgi sahibi kişilere devredilmelidir. Bu nedenle günümüzde yönetimi geliştirme konusunda yapılan pek çok çalışma, temsilcilerin teşviki ile temsil edilenlerin çıkarlarına daha eşit hale getirmeye çalışmaktadır. Temsilcilerin ve temsil edilenlerin çıkarlarını uzlaştırmadaki genel yaklaşım, temsilcilerin faaliyetlerine daha fazla şeffaflık getirmek ve ardından ödül ve ceza yoluyla temsilcileri kendi faaliyetlerinden sorumlu tutmaktır. Bu noktada ortaya çıkan çözüm adem-i merkezîyetçilik ve takdir hakkıdır. Fukuyama, devlet inşasında adem-i merkezîleşmeyi de önemli görmektedir. Bunu hizmette vatandaşa yakınlık ilkesi olarak tanımlamıştır. Federalizm de buna benzer bir sorun teşkil etmektedir. Fukuyama'ya göre yetkinin federe

⁶ Fukuyama, agy, s. 24.

devletlere ve yerel yönetimlere devri, neredeyse kaçınılmaz olarak, yönetimin işleyişinde daha büyük uyumsuzluklar demektir. Buna rağmen devlet doğasının küçültülmesi ve devleti inşa edecek birimlerin desteklenmesi gerekmektedir. Bu da zayıf devletlerin federal bir anlayışla yeniden kurumsallaşması gerektiği sonucunu doğurmaktadır.

Genel olarak bakıldığında kitabın ilk iki bölümünde zayıf yönetimler ve eksik ya da yetersiz kurumlar sorunu, fakir ülkelerin ekonomik kalkınmaları için önemli bir engel haline geldiği ulus devlet düzeyinde ele alınmıştır.

“Zayıf devletler ve uluslararası meşruiyet” başlıklı üçüncü bölümde; gelişmemiş toplumlarda olan sorunların gelişmiş devletleri etkilediğinden bahsederek, hangi durumlarda bir başka devletin egemenliğine saldırmanın meşru sayılabileceğini açıklamaya çalışmıştır.

“Soğuk savaştan bu yana zayıf ya da başarısız devletler uluslararası düzen için en önemli sorun haline geldi. Zayıf ya da başarısız devletler insan hakları ihlallerinde bulunur, insanlık felaketlerine yol açar, kitlesel göç dalgaları yaratır ve komşularına saldırırlar. 11 Eylül’den beri şu da açıktır ki, bu devletler, Birleşik Devletler ve diğer gelişmiş ülkelere ciddi zarar verebilen teröristleri barındırıyor.”⁷ ifadelerini kullanmıştır. Dünya düzeni bozan bu durum karşısında, ABD’nin dünyaya çeki düzen vermesi; zayıf yönetimleri, başarısız ya da zayıf devletlere düzenlemeler yapması, hatta yıkıp yeniden inşa etmesi gerektiğini ifade etmiştir. Burada Fukuyama’nın ABD politikalarını, eylemlerini haklı bir zemine oturtma çabasında olduğu görülmektedir. Önceden de belirttiğim gibi kitabın birçok bölümünde objektiflik göz ardı edilip, ABD ekseninde yazılan açıklamalar bulunmaktadır. Dolayısıyla ABD’nin sorunları çözmek, demokrasi getirmek için terörizmin kaynağı olarak gösterdiği pek çok ülkeye doğrudan veya dolaylı olarak müdahalelerde bulunduğunu ifade etmiştir. Afganistan, Türkmenistan, Tacikistan, Özbekistan ve Irak bunlara örnek verilmiştir.

Fukuyama daha sonra devlet inşası kadar önemli bir konunun da ulus inşası olduğunu, Ulus inşasının üç ayrı yönü ve aşaması olduğunu belirtmiştir. İlk olarak, çatışma sonrası yeniden yapılandırılan ülkelerin temelden yeniden inşa edilmesi gerekmektedir. Ayrıca güvenlik, altyapı, sosyal kurumlar gibi acil önem arz eden konularda teknik yardımlarla yeniden işlerlik kazandırmak gerekmektedir. Böylelikle belli seviyede istikrar sağlanmış olacaktır. İkinci olarak, dış müdahalenin sona ermesinden sonra da ayakta kalabilecek, kendi kendini idare edebilen devlet kurumları yaratmak gerekmektedir. Son aşamada ise zayıf devletin güçlendirilmesi gerekmektedir.

Ayrıca Fukuyama, egemenlik ile zayıf devletler arasındaki meşruiyet sorununu ele aldığı üçüncü bölümde, karar verici merci kim olmalıdır sorusuna cevap vermiştir. Fukuyama’ya göre, ABD meşruiyeti uluslararası sistemin korunması ilkesini dayandırırken; Avrupalılar ise demokratik meşruiyetin herhangi bir ulus devletten çok daha geniş olan uluslararası toplumdan kaynaklandığını ileri sürmektedirler. Yani farklı görüşlere sahiptirler. Fukuyama ise Avrupalıların görüşünü hayali bulmaktadır. Toplamak gerekirse yazar üçüncü bölümde genel olarak, devletin güçsüzlüğünün uluslararası boyutlarını ve etkilerini, devletin güçsüzlüğünün istikrarsızlığa nasıl yol açtığını, güçsüzlüğün uluslararası sistemde egemenlik ilkesini nasıl zedelediği ve uluslararası düzeyde demokratik meşruiyet sorunlarını anlatmıştır.

Yazar kitabın son bölümünde, uzun zamandır dünya politikasındaki eğilimin neden devletin küçülmesi yönünde olduğunu açıklamıştır. Sebeplerini şu sözleriyle ifade etmiştir: “Diktatörlükle yönetilmeyenler ekonomik kalkınmayı sekteye uğrattılar ve devlet sahasının aşırı boyutları sebebiyle, çeşitli verimsizliklere ve işleyiş boşluklarına yol açtılar.”⁸ Yazar 11 Eylül sonrası için temel meselenin artık, değiştiğini ve devletin nasıl küçüleceği yerine nasıl yapılandırılacağı olduğunu ortaya atmıştır. Fukuyama devletin güçten düşmesini bir felaket başlangıcı olarak görmüştür. Soğuk savaş sonrası çıkan zayıf devletlerin uluslararası düzen için bir tehlike olduğunu belirtmiştir. Hatta bu ülkelerin gelişmiş ülkeler tarafından güçlendirilmesi gerektiğini ama çok az gelişmiş ülkenin bu görevi üstlendiğini ifade etmiştir. Mesela, ABD bu görevi üstlenenler arasında gösterilmiştir. Son olarak yazar, ulus devlet yerini neyin alacağı konusunda net bir cevap bulunmadığından ulus devletin tekrar kurulmasını alternatifini olmayan bir seçenek olarak gördüğünü söyleyerek kitabını bitirmiştir.

Sonuç olarak, Fukuyama Devlet İnşası kitabında gelişmemiş toplumlarda olan sorunların devlet inşası yöntemiyle çözülebileceğini savunmuştur. Fukuyama’ya göre bugün yaşanan birçok sorunun temelinde zayıf devletler yatmakta ve dolayısıyla devlet inşasıyla beraber uluslararası düzen sağlanacak ve güvelik sorunları çözülecektir. Bunu daha çok ABD ekseninde yapılmasının kitabın değerini

⁷ Fukuyama, agy, s. 127-128.

⁸ Fukuyama, agy, s. 159.

düşmektedir. Ayrıca başlıkta da ifade edilmeye çalışıldığı gibi insan inşasının devlet inşasından daha önemlidir. Fukuyama kitabında insan inşasını göz ardı etmiştir. Bunlar dışında kitabın okuyucu için faydalı olacaktır. Ayrıca eserin büyük çoğunluğu iyi bir devletin kurumsal yapısını, özelliklerini anlattığından siyasi bilgiler konularına uzak insanlar açısından zorlayıcı bir eser olabilir. Daha öncede belirtildiği gibi ekonomi konularına da oldukça atıf yaptığından ekonomi konularından uzak kişiler açısından da aynı şey söz konusudur. Fukuyama, devletin inşası isimli eserinde birçok konuyu bir arada, tarihsel olarak ileri geri dönüşler yapılarak ve aralarda teorik tartışmalara yer verilerek anlatılmıştır. Bu nedenle kitap, okuyucuyu bazen zorlamakta ve bazı olayların, isimlerin, yaklaşımların bilinmesini zorunlu kılmaktadır. Kitabın içinde çokça grafiklerin bulunması görsel bir anlatı olarak okuyucuya renkli bir okuma imkanı sunmaktadır. Ayrıca Fukuyama, eserinde zaman zaman sorular sorarak okuyucuyu düşünmeye itmiştir. Devlet İnşası kitabı, Fukuyama'nın diğer eserleriyle paralellik göstermektedir. Kitap sahip olduğu farklı bakış açısı ile literatürdeki boşluğu doldurmaktadır. Devletin inşası hakkında detaylı bilgi sahibi olmak isteyenler için okunması gereken bir eserdir. Söz konusu eserin konuyla ilgili kapsamlı güncel ve karşılaştırmalı çalışmalara ışık tutacak ve ilham verecektir.
